

УДК 378.147:69

С. Д. ЛАВІНДА
старший викладач

Харківський національний університет будівництва та архітектури

**ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ
“ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ”
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З БУДІВНИЦТВА
ТА ЦИВІЛЬНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ**

У статті на основі аналізу наукових досліджень з філософії, психології, лінгвістики та педагогіки розглянуто визначення поняття “професійно-комунікативна компетентність” як важливої складової професійної підготовки майбутніх фахівців з будівництва та цивільної інженерії в умовах динамічного розвитку сучасного суспільства. Метою навчання в закладі вищої освіти повинно стати формування необхідних професійних компетентностей майбутніх фахівців. У контексті цього наукового пошуку розглянуто дефініції складових термінів, що характеризують поняття “професійно-комунікативна компетентність”: “компетенція”, “компетентність”, “комунікація”, “комунікативна компетентність”. Висвітлено різні підходи до визначення змісту поняття “професійно-комунікативна компетентність”. Проведений аналіз надав змогу виявити різноманітні підходи до обґрунтування структури професійно-комунікативної компетентності майбутнього фахівця з будівництва та цивільної інженерії.

Ключові слова: компетенція, компетентність, комунікація, комунікативна компетентність, професійно-комунікативна компетентність.

Активна євроінтеграція всіх сфер суспільного життя вимагає змін у роботі безпосередньо кожного члена суспільства. Динамічний розвиток суспільства висуває нові вимоги до системи вищої професійної освіти в Україні. Зміни, що тривають в економіці, потребують нових методів і підходів в освітній галузі підготовки фахівців. Одним із невирішених на сьогодні питань вищої професійної освіти є невідповідність системи освіти процесам технологічного розвитку країни та суспільства загалом. Ці вимоги, що містять у собі кардинально новий підхід до підготовки висококваліфікованих кадрів, стосуються фахівців будь-якої галузі промисловості, зокрема фахівців з будівництва та цивільної інженерії. Зростає необхідність у професійно компетентних фахівцях, у яких у процесі здобуття освіти необхідно сформуванати певний набір професійних компетентностей. Для цього необхідно мати не тільки фундаментальні, загальнотехнічні знання, а й конкретні, прикладні. Отже, метою навчання повинно стати формування необхідних професійних компетентностей майбутніх фахівців. Поняття “компетентність” пов’язане з багатьма чинниками, оскільки саме компетентності, на думку експертів з різних наук, є тими індикаторами, які надають змогу визначити готовність особистості, молодого фахівця до ефективного здійснення професійної діяльності, до подальшого професійного розвитку й активної участі в житті суспільства.

Необхідність вирішення проблеми формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців з будівництва та цивільної інженерії зумовлена суперечністю: між необхідністю формування в майбутніх фахівців професійно-комунікативної компетентності та недостатньою увагою до цієї проблеми при викладанні навчальних дисциплін, зокрема гуманітарного циклу.

Мета статті – на основі аналізу наукових досліджень з філософії, психології, педагогіки та лінгвістики розкрити зміст поняття “професійно-комунікативна компетентність” майбутніх фахівців з будівництва та цивільної інженерії.

Процеси комунікації відіграють важливу роль у будь-якій професійній діяльності. Питанню комунікативної компетенції присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні науковці: лінгвісти (Є. М. Верещагін, В. В. Колесов, В. Г. Костомаров, О. О. Потебня, Г. М. Сагач, О. М. Семенов), філософи (В. П. Андрущенко, М. М. Бахтін, В. М. Вандишев, Н. Вінер, Г. Г. Гадамер, В. Г. Кремень, П. Ю. Саух, П. О. Флоренський, Ю. Хабермас, Н. Хомський, К. Шеннон), психологи (Б. Г. Ананьєв, Г. М. Андреева, Г. О. Балл, Т. С. Бичкова, Л. С. Виготський, Р. Дафт, Ю. М. Ємельянов, О. В. Касаткіна, В. О. Назаренко, Дж. М. Уайменн, Р. Якобсон). Вагомою є частина педагогічних досліджень, зокрема, цю проблематику вивчали Н. В. Абашкіна, А. М. Алексюк, Н. О. Андрущенко, Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, Д. М. Годлевська, К. Ж. Гуз, О. В. Добротвор, О. І. Пометун, І. Ф. Прокопенко, Л. З. Тархан, Г. В. Троцько та ін.

Феномен професійно-комунікативної компетентності фахівців різних галузей досліджено в працях вітчизняних науковців, цьому питанню присвятили свої праці С. А. Александрова (майбутні фахівці туристичної галузі), В. В. Баранюк (майбутні фахівці соціальної сфери), Л. П. Богославец, Л. З. Тархан (майбутні інженери-педагоги), А. О. Варданян (майбутні лікарі), Д. М. Годлевська (майбутні соціальні працівники), Т. А. Денищич (майбутні політологи та історики), К. В. Ковальова (майбутні інженери-аграрники), І. В. Когут, О. М. Цимбалюк (майбутні вчителі), О. М. Тур (майбутні документознавці), В. Я. Чорній (фахівці фінансово-економічної галузі) та ін. Питання формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців технічного профілю репрезентовано в працях К. Є. Балабанової, Т. О. Бутенко, Н. Ю. Мамонтової, І. В. Новгородцевої, О. М. Сунцової, І. В. Таможської, К. В. Фадєєвої та ін.

Згідно зі Стандартом вищої освіти України [8], встановлений перелік компетентностей, що мають бути сформовані в студентів під час навчання в закладах вищої освіти як майбутніх фахівців з будівництва та цивільної інженерії.

По-перше, це інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати спеціалізовані задачі й вирішувати практичні завдання у сфері будівництва та цивільної інженерії, що характеризуються комплексністю й системніс-

тю, на основі застосування основних теорій і методів фундаментальних та прикладних наук.

По-друге, це загальнопрофесійна компетентність, а саме: здатність до розуміння основних теоретичних положень, концепцій і принципів математичних та соціально-економічних наук, здатність до критичного осмислення й застосування основних теорій, методів та принципів природничих наук тощо.

По-третє, загальні компетентності, а саме: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу нових ідей при діях у нестандартних ситуаціях; здатність планувати свою діяльність, працюючи автономно; здатність до усного та письмового мовлення іноземною мовою, працюючи в міжнародному контексті з використанням сучасних засобів комунікації; навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; здатність самостійно оволодівати знаннями; навички виконувати пошук, оброблення та аналіз інформації з різних усних, письмових та електронних джерел; здатність працювати в команді, використовуючи навички міжособистісної взаємодії; здатність спілкуватися державною мовою з представниками інших професійних груп різного рівня для донесення до фахівців і нефахівців інформації та власного досвіду в галузі професійної діяльності; здатність працювати, забезпечуючи безпеку діяльності та якість виконання робіт; визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань та взятих обов'язків; прагнення до збереження навколишнього середовища; здатність складати тексти, робити презентації й повідомлення для аудиторії та широкого загалу державною й (або) іноземними мовами [8].

Формування зазначених компетентностей передбачає спеціальну організацію освітнього процесу у закладі вищої освіти.

Питанню компетентностей, їх ролі в сучасній освіті 17 січня 2018 р. було присвячено засідання Європейського парламенту та Ради (ЄС), на якому схвалено оновлену редакцію ключових компетентностей для навчання людини впродовж життя (Рекомендація 2018/0008 (NLE) Європейського Парламенту та Ради (ЄС)).

Згідно із цими рекомендаціями, перелік ключових компетентностей зазнав деяких змін. Зокрема, актуальності набули цифрова компетентність (Digital competence); математична компетентність і компетентність у науках, технологіях та інженерії (Mathematical competence and competence in science, technology and engineering); особиста, соціальна й навчальна компетентність (Personal, social and learning competence); громадянська компетентність (Civic competence); підприємницька компетентність (Entrepreneurship competence); компетентність культурної обізнаності та самовираження (Cultural awareness and expression competence), а також грамотність (Literacy competence) і мовна компетентність (Languages competence). Перелік і назви компетентностей, порівняно з попередньою редакцією, оновлено, але незмінною залишається комунікативна компетентність.

У контексті цього наукового пошуку доцільно розглянути дефініції складових терміна “професійно-комунікативна компетентність”, яка походить від більш широкого поняття “комунікативна компетентність”.

Комунікація (від лат. *communicatio* – єдність, передача, з’єднання, повідомлення, пов’язаного з дієсловом лат. *communico* – роблю спільним, повідомляю, з’єдную, похідним від лат. *communis* – спільний) – це процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо) між двома або більше особами, спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів із метою передавання та одержання інформації [7].

Словник іншомовних слів, наприклад, визначає поняття “компетентність” як авторитетність, обізнаність, володіння компетенцією, а поняття “компетенція” (лат. *competentia*, від *competere* – досягати, відповідати, прагнути) – як коло повноважень якогось органу чи посадової особи; проблему, про яку в кого-небудь багато інформації, що дає змогу фахово її розв’язати [6].

Словник української мови дає визначення терміна “компетенція” як добру обізнаність із чим-небудь або коло повноважень якої-небудь організації, установи та особи. А “компетентний”, за цим же словником, – це той, хто має достатні знання в якій-небудь галузі; хто з чим-небудь гарно обізнаний, тямущий; той, який ґрунтується на знанні, кваліфікований; який має певні повноваження, повноправний, повновладний [7].

Головною метою комунікативної діяльності є певний обмін інформацією. Вона може бути різною за формою: міжособистісною, здійснюватися за допомогою певного індивідуального засобу, чи масовою, а також вербальною й невербальною. До комунікації зараховують ділове листування, переговори, міжособистісну, міжгрупову, публічну, масову й політичну комунікацію. У міжособистісній комунікації завжди розмежують вербальну і невербальну комунікацію, підкреслюючи важливість останньої.

Аналіз наукових статей, праць та словників надав змогу з’ясувати, що в психолого-педагогічній літературі не існує єдиного підходу до розуміння співвідношення понять “компетентність” і “компетенція”. Науковці не мають єдиної позиції щодо цих дефініцій.

На думку О. Пометун, під компетентністю людини потрібно розуміти спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь навичок і ставлень, яких набувають у процесі навчання. Вони дозволяють людині визначати, тобто ідентифікувати й розв’язувати, незалежно від контексту (від ситуації) проблеми, характерні для певної сфери діяльності. Якщо сфера діяльності, у якій людина відчуває себе здатною ефективно функціонувати (тобто компетентною), є достатньо широкою, то йдеться про так звані “ключові” або життєві компетентності. Якщо ж компетентність поширюється на вузьку сферу, наприклад, у межах певної наукової дисципліни, то можна говорити про предметну чи галузеву компетентність [5].

Зокрема, В. Краєвський і А. Хуторський вважають, що в понятті “компетентність” відображений інтегрований результат поєднання певних

знань і вмінь, які дозволяють людині бути обізнаною в різних аспектах діяльності та ефективно її реалізовувати [3].

На думку Т. Бутенко, одним із важливих аспектів формування висококваліфікованих інженерів є комунікація, за допомогою якої здійснюється передача значного обсягу інформації і яка забезпечує ефективність професійної діяльності людини [2].

Комунікативна компетентність, з погляду Л. Петровської, це компетентність у міжособистісному сприйнятті, міжособистісній комунікації, міжособистісній взаємодії [4]. А Ф. Бацевич розглядає поняття “комунікативна компетентність” як “сукупність знань про спілкування в різноманітних умовах і з різними комунікантами, а також знань вербальних і невербальних засад інтеракції, умінь їх ефективного застосування в конкретному спілкуванні в ролі адресанта й адресата” [1]. Враховуючи думки дослідників, ми вважаємо, що комунікативна компетентність – це комплексна характеристика особистості, яка ґрунтується на обов’язковому вмінні здійснювати взаємодію з іншим суб’єктом завдяки знанням, умінням, навичкам. Комунікативна функція мовлення дозволяє встановлювати контакти між людьми, що охоплює три аспекти: інформаційний (мова виступає як засіб передачі інформації від однієї людини до іншої й від покоління до покоління); виражальний (засіб передачі почуттів, відносин; при цьому важливе значення мають міміка, пантоміміка та жести); мовленнєвий (мовлення як спонукання до дії, волевиявлення).

Незважаючи на те, що професія будівельника належить до типу професій “людина-техніка”, володіння комунікативною компетентністю на високому рівні майбутнім фахівцям з будівництва та цивільної інженерії потрібно не менше, ніж фахівцям, чия діяльність безпосередньо пов’язана зі спілкуванням з людьми (типи професій “людина-людина”). На професійні комунікації припадає вагома частка робочого часу сучасних фахівців, зокрема, встановлення ділових контактів, наради, бесіди, переговори, презентації. Ці засоби комунікації вимагають достатньо високого рівня професійних знань, поєднаних безпосередньо з умінням фахівця користуватися мовними засобами залежно від ситуації, що сприятиме ефективному діловому та професійному взаєморозумінню.

Професійна комунікативна компетентність є передумовою високої конкурентоспроможності фахівця.

Професійно-комунікативна компетентність майбутніх фахівців з будівництва та цивільної інженерії – це інтегративна якість особистості фахівця зазначеної галузі, яка сприяє ефективній професійній комунікації, передбачає володіння фаховою термінологією, умінням логічно, послідовно будувати своє мовлення; чітко, переконливо, коректно висловлювати свої думки стосовно виробничої сфери, користуючись відповідними засобами спілкування. Професійно-комунікативна компетентність фахівців з будівництва та цивільної інженерії – це здатність будувати суб’єкт-суб’єктні відносини з різними категоріями осіб (діловими партнерами, замовниками,

інвесторами, інжиніринговими організаціями, органами влади та іншими суб'єктами професійної діяльності), використовуючи відповідну лексику, методи, техніки та прийоми спілкування.

Професійно-комунікативна компетентність сприяє забезпеченню ефективної професійної взаємодії. Професійно-комунікативна компетентність – це поєднання високого рівня сформованості фахових компетентностей (наявність професійних предметних знань, прикладних умінь, розуміння будівельних норм і правил, критичне осмислення поставленого завдання) з умінням завдяки професійному спілкуванню досягати бажаного результату, розв'язувати різноманітні проблеми, реалізовувати поставлені професійні цілі. Професійно-комунікативна компетентність майбутніх фахівців з будівництва та цивільної інженерії, безумовно, вимагає володіння та застосування здобутих у процесі навчання знань у практичній діяльності.

Висновки. Отже, формування професійно-комунікативної компетентності фахівця з будівництва та цивільної інженерії є складним та недостатньо вивченим питанням, аналіз досліджень проілюстрував необхідність організовано й цілеспрямовано здійснювати розвиток професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців з будівництва та цивільної інженерії в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Перспективними напрямками подальших досліджень є створення педагогічних умов формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців з будівництва та цивільної інженерії в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Список використаної літератури

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ, 2004. 344 с.
2. Бутенко Т. О. Формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2011. 19 с.
3. Краевский В. В., Хуторской А. В. Основы обучения. Дидактика и методика. Москва, 2007. 352 с.
4. Петровская Л. А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг. Москва : МГУ, 1989. 216 с.
5. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Київ : К.І.С., 2004. 112 с.
6. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ : Головна редакція "Українська радянська енциклопедія" (УРЕ), 1985. 966 с.
7. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР ; Інститут мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 4. 840 с.
8. Стандарт ВО Бакалавр 192 – Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/.../standartiv.../192-budivnicztvo-bakalavr>.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2017.

Лавинда С. Д. К определению понятия “профессионально-коммуникативная компетентность” будущих специалистов по строительству и гражданской инженерии

В статье на основе анализа научных исследований по философии, психологии, лингвистике и педагогике рассмотрены определения понятия “профессионально-коммуникативная компетентность” как важной составляющей профессиональной

подготовки будущих специалистов по строительству и гражданской инженерии в условиях динамичного развития современного общества. Целью обучения в заведении высшего образования должно стать формирование необходимых профессиональных компетенций будущих специалистов. В контексте данного научного поиска рассмотрено дефиниции составляющих терминов, характеризующих понятие “профессионально-коммуникативная компетентность”: “компетенция”, “компетентность”, “коммуникация”, “коммуникативная компетентность”. Освещены различные подходы к определению содержания понятия “профессионально-коммуникативная компетентность”. Проведенный анализ позволил выявить различные подходы к обоснованию структуры профессионально-коммуникативной компетентности будущего специалиста по строительству и гражданской инженерии.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, коммуникация, коммуникативная компетентность, профессионально-коммуникативная компетентность.

Lavinda S. Concerning Definition of the Concept of “Professional and Communicative Competency” of Future Specialists in Construction and Civil Engineering

The article, being based on the analysis of scientific research on the definition of the concept of “professional and communicative competency”, delineates it as an important component of professional training of future specialists in construction and civil engineering under the conditions of the dynamic development of modern society. The purpose of studying at a higher education institution shall be the formation of the necessary professional competences of future specialists.

In the context of this scientific research, the definitions of the constituent terms, which characterize the concept of “professional and communicative competency”, namely: “competency”, “competence”, “communication”, “communicative competency” have been considered.

Different approaches to the definition of the content of “professional and communicative competency” have been highlighted. The performed analysis allowed to reveal various approaches to the substantiation of the structure of professional and communicative competency of a future specialist in construction and civil engineering.

As a result of the pedagogical search, we have come to the conclusion that the professional and communicative competency of future specialists in construction and civil engineering is an integrative quality of the personality of a specialist in the above industry, which promotes effective professional communication, encompasses the knowledge of professional terminology, the ability to logically, consistently build his/her speech; clearly, convincingly and correctly express own thoughts on the production field, using the appropriate means of communication. Professional and communicative competency is the combination of a high level of the formation of professional competencies (the availability of professional subject knowledge, applied skills, understanding of construction norms and regulations, critical thinking of the set task) with the ability to achieve the desired result through professional communication, solve various problems and reach the set professional goals.

Key words: competence, competency, communication, communicative competency, professional and communicative competency.